

Planowanie partycypacyjne
jako droga do integracji różnych grup zawodowych
dla czynnej ochrony i zrównoważonego użytkowania
przyrody polskich miast

Miasto Kalisz

Działanie 2

Pełna diagnoza grupy docelowej w oparciu o studia przypadku

Raport cząstkowy

Główny Instytut Górnictwa

Zakład Ochrony Wód

Katowice, czerwiec 2018 r.

Niniejsze materiały zostały opublikowane dzięki dofinansowaniu
Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.
Za ich treść odpowiada wyłącznie Główny Instytut Górnictwa

Spis treści

1 OPIS RAM DZIAŁANIA	3
2 HARMONOGRAM I PLAN PRAC W RAMACH DZIAŁANIA	4
2.1 Warsztat 1	4
2.1.1 Porządek warsztatu	4
2.1.2 Cel warsztatu	4
2.1.3 Opis rezultatów warsztatów	5
2.2 Warsztat 2	6
2.2.1 Porządek warsztatu	6
2.2.2 Cel warsztatu	6
2.2.3 Opis rezultatów warsztatów	6
3 WSTĘPNA HIERARCHIZACJA PROBLEMÓW OCHRONY/GOSPODAROWANIA ZASOBAMI PRZYRODY DANEGO MIASTA	7
4 WSTĘPNE OKREŚLENIE SKŁADU GRUPY DOCELOWEJ	9
5 UZGODNIENIE OBIEKTU	10
6 WYNIKI WIZJI TERENOWEJ	11

1 OPIS RAM DZIAŁANIA

Celem działania jest pełna diagnoza grupy docelowej w oparciu o studium przypadku. Aby osiągnąć zamierzony cel należy przeprowadzić 2 spotkania robocze o charakterze warsztatowym z lokalnymi decydentami, ekspertami, osobami zaufania publicznego (ok. 10 uczestników na każdym ze spotkań) w każdym z pięciu miast. W ramach pierwszego spotkania należy:

1. dokonać wstępnej hierarchizacji problemów ochrony/gospodarowania zasobami przyrody danego miasta;
2. wstępnie określić skład grupy docelowej;
3. uzgodnić obiekt (terenu/terenów), którego dotyczyć będzie studium przypadku a następnie praca grupy docelowej.

Efektem tego spotkania w ujęciu produktywnym jest przygotowanie studium przypadku do każdego z pięciu miast, którego przedmiotem jest: analiza walorów przyrodniczych danego terenu, ich genezy, stanu, powiązań przestrzennych, tendencji przekształceń, form użytkowania (m.in. w kategoriach usług ekosystemowych), zagrożeń, identyfikacja grup interesariuszy, identyfikacja podmiotów (grup zawodowych) mających udział w zarządzaniu/gospodarowaniu analizowanym terenem, identyfikacja pozostałych podmiotów (grup zawodowych) mających największy wpływ na przyrodę analizowanego terenu, wstępna identyfikacja powiązań międzysektorowych/interdyscyplinarnych kluczowych dla gospodarowania zasobami przyrody analizowanego terenu.

W oparciu o przygotowany dokument (studium przypadku) należy przeprowadzić drugie spotkanie warsztatowe, podczas którego należy:

4. dokonać analizy wyników studium przypadku w kontekście składu grupy docelowej;
5. uzgodnić wstępny skład grupy docelowej.

2 HARMONOGRAM I PLAN PRAC W RAMACH DZIAŁANIA

2.1 Warsztat 1

Spotkanie robocze z lokalnymi decydentami, ekspertami, osobami zaufania publicznego miało charakter warsztatowy i prowadzone było przez 3 ekspertów/moderatorów z GIG'u.

2.1.1 Porządek warsztatu

Tabela 1 Etapy prowadzenia warsztatu 1.

	Zakres tematyczny	Metoda prowadzenia	Czas trwania
1	Przywitanie, wprowadzenie do tematu spotkania, zapoznanie z listą i kluczem doboru uczestników, przedstawianie się.		15 minut
2	Przegląd najważniejszych obiektów przyrodniczych miasta i problemów związanych z ochroną/gospodarowaniem	prezentacja ppt i dyskusja moderowana	120 minut
3	Hierarchizacja obiektów i problemów ochrony/gospodarowania zasobami przyrody miasta w kontekście atrakcyjności i realności zagospodarowania, z wykorzystaniem podejścia wg General Electric (macierz Kinseya)	praca warsztatowa	30 minut
4	Uzgodnienie obiektu (terenu/terenów), którego dotyczyć będzie studium przypadku i warsztaty 2-5	debata i głosowanie	30 minut
5	Uzgodnienie zasad doboru grupy docelowej – uczestników warsztatów 3-5 oraz wstępne określenie składu grupy docelowej		90 minut

2.1.2 Cel warsztatu

Celem warsztatu było uzgodnienie obiektu problemowego (teren/tereny), którego dotyczyć będzie studium przypadku i warsztaty 2-5.

2.1.3 Opis rezultatów warsztatów

Aby dokonać wstępnej hierarchizacji problemów ochrony i gospodarowania zasobami przyrody miasta przeanalizowano kierunki rozwoju miasta i przemiany społeczno - gospodarcze wpływające na gospodarowanie zasobami przyrody oraz uwarunkowania naturalne wpływające na rozwój przyrody w mieście a także przyrodnicze zagospodarowanie terenów w Kaliszu. Hierarchizacji dokonano podczas spotkań warsztatowych z przedstawicielami Urzędu Miasta w Kaliszu w oparciu o szeroką analizę planów rozwojowych i dostępnych zasobów, co zostało szerzej opisane w rozdziale 3. W wyniku tych spotkań uzgodniony został obiekt problemowy, co przedstawiono w rozdziale 5 a wyniki wizji terenowej w rozdziale 6.

2.2 Warsztat 2

Spotkanie robocze z lokalnymi decydentami, ekspertami, osobami zaufania publicznego miało charakter warsztatowy i prowadzone było przez 3 ekspertów/moderatorów z GIG'u.

2.2.1 Porządek warsztatu

Tabela 2 Etapy prowadzenia warsztatu 2.

Etap	Zakres tematyczny	Metoda prowadzenia	Czas trwania
1	Przywitanie, wprowadzenie do tematu spotkania, zapoznanie z listą i kluczem doboru uczestników, przedstawianie się.		20 minut
2	Określenie zakresu grup zawodowych składających się na grupę docelową w świetle wyników studium przypadku .	prezentacja ppt. i dyskusja moderowana	60 minut.
3	Rozpoznanie interakcji między grupami zawodowymi i powiązań przyczynowo- skutkowych w oddziaływaniach na przyrodę przedmiotowego terenu – wstępne opracowanie drzewa problemów do wykorzystania na 3 warsztacie.	dyskusja moderowana.	130 minut
4	Uzgodnienie wstępnego składu grupy docelowej – listy osobowej/adresowej, oraz ogólnych zasad organizacyjnych dla grupy docelowej.	Debata, głosowanie	90 minut

2.2.2 Cel warsztatu

Celem warsztatu jest uzgodnienie zakresu grupy docelowej i zasad jej pracy w projekcie.

2.2.3 Opis rezultatów warsztatów

W rezultacie drugich spotkań warsztatowych wyłoniono potencjalnych interesariuszy. Czynny udział w procesie doboru grupy docelowej mieli przedstawiciele Urzędu Miasta w Kaliszu, w tym Wydział Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska.

Podstawą wyłonienia interesariuszy dla terenu, była przygotowana przez GIG lista z proponowanymi jednostkami, instytucjami, podmiotami, które mogłyby uczestniczyć w spotkaniach partycypacyjnych dla określenia docelowej wizji i rozwiązań dla specyfiki obszaru problemowego.

Głównym kryterium na etapie wstępnej identyfikacji i sporządzania listy był potencjalny interes i istniejące powiązania bezpośrednie bądź pośrednie z obszarem problemowym. Skład grupy docelowej został opisany w rozdziale 4.

3 WSTĘPNA HIERARCHIZACJA PROBLEMÓW OCHRONY/GOSPODAROWANIA ZASOBAMI PRZYRODY DANEGO MIASTA

Hierarchizację problemów ochrony i gospodarowania zasobami przyrody miasta przeprowadzono w oparciu o szeroką analizę planów rozwojowych, dostępnych zasobów, a także o spotkania warsztatowe z przedstawicielami Urzędu Miasta w Kaliszu i dopełniono analizą dokumentów lokalnych związanych z ochroną środowiska, w tym m.in.:

- Gminny Program Rewitalizacji Miasta Kalisza (2016)
- Program ochrony środowiska dla Kalisza – Miasta na prawach powiatu na lata 2015-2018 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2022 (2015),
- Plan gospodarki niskoemisyjnej dla Miasta Kalisza (2016) i jego uzupełnienie o elementy planu zrównoważonej mobilności miejskiej (2016),
- Program ochrony powietrza w zakresie pyłu PM10, pyłu PM2,5 oraz B(a)P dla strefy Miasto Kalisz, którego integralną część stanowi plan działań krótkoterminowych w zakresie pyłów (2015),
- Program ochrony środowiska przed hałasem dla Miasta Kalisza (2013),

Przeprowadzona analiza wskazała w sferze środowiskowej na następujące główne wyzwania związane z zasobami przyrody w mieście:

- wzmocnienie i ochronę terenów zielonych, poprzez ich restytucję i ochronę
- zapewnienie zrównoważonego użytkowania miejskich terenów zielonych jako miejsca wypoczynku mieszkańców i zachowanie walorów przyrodniczych,
- poprawa stanu wód powierzchniowych,
- poprawa stanu powietrza atmosferycznego,
- obniżenie poziomu hałasu,
- wdrożenie systemowej gospodarki odpadami.

Zwrócono uwagę, że najcenniejszy zasób przyrodniczy miasta stanowią tereny położone wzdłuż rzeki Proсна, gdzie podejmowane działania w zakresie planowania, utrzymania i tworzenia w ich granicach terenów zielonych powinny uwzględniać istniejące warunki glebowe, zapotrzebowania mieszkańców, czy warunki krajobrazowe. Zauważono, że dla tych terenów należy uwzględniać zachowanie rodzimych gatunków drzew, które tworzą bytowe warunki dla ptactwa, a unikać drzew obcego pochodzenia.

W toku przeprowadzonych analiz, zweryfikowanych podczas spotkań warsztatowych z przedstawicielami poszczególnych wydziałów Urzędu Miasta¹, ustalono że w hierarchii wyzwań jakie stoją przed Kaliszem najważniejszym jest ochrona dziedzictwa przyrodniczego i rekreacyjno - edukacyjne udostępnienie terenów nabrzeżnych rzeki Proсна, ze szczególnym uwzględnieniem starorzeczka oraz zapewnienie ich ciągłości na obszarze miasta. Jednocześnie w kontekście stojących przed Kaliszem wyzwań związanych z ochroną środowiska i adaptacją do zmian klimatu, zakłada się wykorzystanie ich potencjału do świadczenia usług ekosystemowych, co wpłynie pozytywnie na większość zdiagnozowanych w mieście

¹ zrealizowanych w maju i czerwcu 2018 r.

problemów. Tematem współpracy w ramach spotkań z grupami zawodowymi na terenie Kalisza będzie problematyka udostępniania tych przestrzeni dla mieszkańców w sposób zrównoważony, niezagrażający funkcjonującym tam ekosystemom.

4 WSTĘPNE OKREŚLENIE SKŁADU GRUPY DOCELOWEJ

W przypadku miasta Kalisz, można wymienić grupy zawodowe, które będą miały bezpośredni wpływ na przyrodę analizowanego terenu:

- przedstawiciele Wydziałów Urzędu Miejskiego w Kaliszu, w szczególności reprezentantów następujących struktur organizacyjnych:
 - Wydział Rozbudowy Miasta i Inwestycji (Referat Biura Rewitalizacji)
 - Wydział Budownictwa, Urbanistyki i Architektury
 - Wydział Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska
 - Kultury i Sztuki, Sportu i Turystyki
 - Wydział Zarządzania Kryzysowego i Spraw Obronnych
 - Wydział Partycypacji i Komunikacji Społecznej,
- Wody Polskie S.A.
- Golf Park Jantar
- Przedstawiciele Straży Miejskiej
- Polski Związek Wędkarski – Koło PZW Kalisz WSK
- mieszkańców miasta, w tym w szczególności osiedla Rajsco i użytkownicy terenu (m.in. rowerzyści, wędkarze)
- Rada Osiedla Rajsco,
- przedstawiciele pobliskich jednostek oświatowych (np. szkół podstawowych).

Natomiast do grupy podmiotów, oddziałujących w sposób **pośredni** na analizowany obszar, zaliczyć można:

- Kaliska Rada Działalności Pożytku Publicznego,
- Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych S.A. w Kaliszu
- Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Kaliszu
- Polskie Linie Kolejowe
- Właściciele ogródków działkowych

5 UZGODNIENIE OBIEKTU

Na podstawie zdiagnozowanych problemów związanych z ochroną i gospodarowaniem zasobami ochrony przyrody definiowano charakterystykę terenu, który mógłby stanowić obszar problemowy:

- Obszar obejmujący nabrzeża rzeki Prosna.
- Teren przestrzennie związany z systemem przyrodniczym Kalisza.
- Obszar o określonych wartościach środowiskowych.
- Teren powiązany z gospodarką wodami powierzchniowymi.
- Obszar sąsiadujący z terenami mieszkalnymi i przemysłowymi – spodziewana dalsza presja na zabudowę.
- Odpowiednie skomunikowanie obszaru umożliwiające jego rekreacyjne i edukacyjne wykorzystanie.
- Teren przyrodniczo cenny zagrożony w skutek planowanych przekształceń terenu.
- Teren umożliwiający przeprowadzenie inwestycji infrastrukturalnych w ograniczonym zakresie.

Dodatkowo pod uwagę wzięto aspekty pragmatyczne, ograniczające ryzyko naruszenia harmonogramu realizacji projektu, takie jak:

- Działania na terenie miejskim lub ze znacznym udziałem terenów miejskich,
- Miejsce funkcjonowania społeczności lokalnych i grup zawodowych, które będą zainteresowane udziałem w projekcie i umożliwią osiągnięcie zakładanych celów.

6 WYNIKI WIZJI TERENOWEJ

Najcenniejszym elementem przyrodniczym w obrębie analizowanego terenu są starorzecza rzeki Proсна. Ze względu na brak bezpośredniego połączenia hydrologicznego z korytem rzeczonym, rozwinęły się tutaj typowe dla wód stojących eutroficzne zbiorniska roślinności wodnej i szuwarowej. W obrębie terenu I (starorzecze Bzizie) powierzchnia utworzonego w ten sposób zbiornika jest prawie w całości porośnięta roślinnością. W głębszej strefie dominuje grąźel żółty (*Nuphar lutea*). Jest to roślina zakorzeniona w dnie o liściach pływających po powierzchni, która tworzy zbiorniska o dużych walorach estetycznych. Ze względu na wysoką produkcję biomasy gatunek ten odgrywa główną rolę w procesach łądowacenia zbiorników wodnych. W płytszych strefach byłego koryta rzeczego rozwinęły się natomiast zbiorniska szuwarów trawiastych z dominującym udziałem trzciny pospolitej (*Phragmites australis*) oraz szuwarów z udziałem okazałych bylin, takich jak kosaciec żółty (*Iris pseudacorus*) oraz szczaw lancetowaty (*Rumex hydrolapathum*) (Rysunek 6, Rysunek 7).

Rysunek 1 Zbiorniska wodno-błotne w obrębie starorzecza rzeki Proсны

Źródło: zbiory własne

Rysunek 2 Zbiorowiska makrofitów w obrębie strefy brzegowej odciętego starorzecze rzeki Proсна
Źródło: zbiory własne

Ze względu na znaczną powierzchnię (ok. 1,25 ha) oraz usytuowanie z dala od intensywnego ruchu pieszego i rowerowego przedmiotowy teren ma duże znaczenie siedliskowe dla wielu gatunków ptaków związanych z siedliskami wodno-błotnymi. W ramach wcześniejszych inwentaryzacji przyrodniczych stwierdzono występowanie m.in. perkozka (*Tachybaptus ruficollis*), łabędzia niemego (*Cygnus olor*), kaczki krzyżówki (*Anas platyrhynchos*), błotniaka stawowego (*Circus aeruginosus*), wodnika (*Rallus aquaticus*), trzciniaka (*Acrocephalus arundinaceus*), łyski (*Fulica atra*), potrzosa (*Emberiza schoeniclus*) i remiza (*Remiz pendulinus*)². W ramach wizji terenowej zinwentaryzowano błotniaka stawowego i żurawia zwyczajnego (*Grus grus*) (Rysunek 8). Znalaziono także ślady żerowania bobra oraz zaobserwowano świteziankę błyszcząca (*Calopteryx splendens*) oraz okazy żaby zielonych (w typie żaby jeziorkowej). Wskazuje to na duże znaczenie tego terenu jako siedliska wielu grup organizmów związanych z ekosystemami wodno-błotnymi.

² Wilżak T. Tereny wodonośne Kalisza i ich znaczenie dla ochrony ptaków wodno-błotnych. Mat. Symp. "Plan Wodny dla Kalisza" marzec 2005. Urząd Miejski w Kaliszu.

Rysunek 3 Para żurawi zaobserwowana w obrębie terenu I

Źródło: zbiory własne

W granicach terenu II również znajduje się fragment starorzecza o powierzchni ok 0.092 ha (Rysunek 9). Brzegi tego płytkiego zbiornika wodnego porasta trzcina pospolita (*Phragmites australis*) oraz manna mielec (*Glyceria maxima*). Na powierzchni wodny występuje natomiast obficie żabiściek pływający (*Hydrocharis morsus-ranae*) i rzęsa trójrowkowa (*Lemna trisulca*) (Rysunek 10). Pomimo niewielkiej powierzchni teren ten stanowi siedlisko zarówno dla ptaków związanych z siedliskami wodno-błotnymi jak i płazów i gadów. Podczas wizji terenowej zinwentaryzowano m.in. strumieniówkę (*Locustella fluviatilis*), zaskroniec zwyczajny (*Natrix natrix*) oraz okazy żab zielonych.

Od strony południowo-zachodniej graniczy z rozległymi terenami podmokłych łąk i starorzeczy (Wygon), w obrębie których w ramach wcześniejszych inwentaryzacji przyrodniczych zinwentaryzowano występowanie m. in. błotniaka stawowego (*Circus aeruginosus*), potrzosa (*Emberiza schoeniclus*) i remiza (*Remiz pendulinus*).

Rysunek 4 Starorzecze w obrębie terenu II
Źródło: zbiory własne

Rysunek 5 Żabiściek pływający i rzęsa trójrowkowa.
Źródło: zbiory własne

W obrębie obu analizowanych terenów wzdłuż koryta rzeki Proсна występują zbiorowiska roślinności nadbrzeżnej, które wykazują znaczne podobieństwo do układów naturalnych. Szerokość pasa roślinności szuwarowej zależy jest od stopnia przekształcenia strefy brzegowej oraz nachylenia brzegu na danym fragmencie koryta (Rysunek 11, Rysunek 12).

W pasie przybrzeżnym znajdują się okazy rodzimych gatunków drzew o dużych walorach przyrodniczych i estetycznych. Drzewa te o znacznych obwodach są pozostałością po dawnych lasach łągowych porastających dolinę rzeki Proсны. W obrębie terenu I są to pojedyncze okazy starych wierzb (*Salix sp.*) oraz wiązu szypułkowego (*Ulmus laevis*) (Rysunek 13). W obrębie terenu II są to natomiast wielogatunkowe skupiska i szpalery zadrzewień porastające strome brzegi rzeki (Rysunek 14).

Rysunek 6 Roślinność brzegowa w obrębie terenu I

Źródło: zbiory własne

Rysunek 7 Zbiorowisko many mielec i kosaćca żółtego w obrębie strefy brzegowej terenu II
Źródło: zbiory własne

Rysunek 8 Stary okazy wierzby i wiązu szypułkowego o znacznych walorach przyrodniczych i estetycznych w obrębie terenu I
Źródło: zbiory własne

Rysunek 9 Skupiska starych drzew w strefie brzegowej terenu II na odcinku od ulicy Księżnej Joanny do mostu w ciągu linii kolejowej

Źródło: zbiory własne

Interesującym elementem przyrodniczym są zbiorowiska napiaskowe. Układy te porastają zbocza wału w rejonie wschodniej granicy terenu I oraz polane położoną w południowo zachodniej części tego terenu. Zbiorowiska te charakteryzują się małym zwarcim ubogim składem florystycznym oraz niską produktywnością. Porasta gleby początkowego stadium rozwoju wytworzone z luźnych piasków drobno i średnioziarnistych (psammofity). Głównym gatunkiem budującym jest jastrzębiec kosmaczek (*Hieracium pilosella*) (Rysunek 15). W obrębie tego zbiorowiska występują okazy dębu szypułkowego, które na skutek warunków siedliskowych oraz obgryzania pędów przez zwierzyinę płową przyjęły skarlłowaciałą formę (Rysunek 16).

Rysunek 10 Ubogie florystycznie zbiorowiska psammofitów

Źródło: zbiory własne

Rysunek 11 Skarłowaciała forma dębu szypułkowego

Źródło: zbiory własne